

Örijinal Kaynak: Morphakis, Francesca; Sengoopta, Chandak; Colla, Marcus ve Zaman, Faridah. (2020). “What is History?”, *History Today*, Volume: 70, Issue: 8.

Atıf Şekli: Morphakis, Francesca; Sengoopta, Chandak; Colla, Marcus ve Zaman, Faridah. (2021, Mayıs 08). “Tarih Nedir?”, Çev. Elif Sivri, *Sosyal Bilimler*, Link: sosyalbilimler.org/tarih-nedir

Tarih Nedir?

Francesca Morphakis, Chandak Sengoopta, Marcus Colla ve Faridah Zaman
Türkçesi: Elif Sivri

Dört tarihçi neredeyse 60 yıl önce E. H. Carr tarafından ortaya konan en temel soruyu dikkate aldı.

“Tarih insanların, hareketin, kararların, etkileşimlerin ve davranışların incelenmesidir.”

Tarih anlatılardır. Kaostan düzen gelir. ‘Gerçekleri’ belirleyerek ve düzenleyerek geçmiş anlamaya çalışıyoruz ve bu anlatılardan varlığımıza şekil veren kararları ve süreçleri açıklamayı umuyoruz. Belki bugün karşılaştığımız zorluklara verdiğimiz tepkileri yönlendirmek amacıyla —ama asla belirlemek için değil— kalıplar ve dersler bile çıkarabiliriz. Tarih insanların, hareketin, kararların, etkileşimlerin ve davranışların incelenmesidir. İnsan koşulunu bütün şekilleriyle meydana çıkaran güç, zayıflık, yolsuzluk, trajedi, zafer gibi zaman boyunca yankılanan temaları kapsamaması sebebiyle ilgi çeken bir konudur. Bu temalar başka hiçbir yerde hâlâ alanın en gerekli çekirdeği ve tarih çalışmalarındaki sayısız yaklaşımlardan en anlamlısı olan siyasi tarihte olduğundan daha net değildir. Yine de siyasi tarih gözden düştü ve akabinde itibarsızlaştırılarak alakâsız ve bayat olarak şeytanlaştırıldı. Sonucu ise geçmişi düzenlemenin, açıklamanın ve geçmişten ders çıkarmanın işe yararlılığının önemli ölçüde yıpranması oldu.

Tarihin öncelikli amacı, varlığımız (siyasal sistemlerimiz, liderliğimiz, toplumumuz, ekonomimiz ve kültürümüz) hakkındaki çeşitli, hoşgörülü, entelektüel olarak titiz tartışmanın merkezinde durmaktır. Bununla birlikte açık ve özgür tartışma hayatın pek çok alanında da olduğu gibi genellikle pek mümkün değildir ve bunun sebebinin hoşgörüsüzlük olduğunu saptamak çok da zor değildir.

Tarih yazıcılığı güçlü bir araç olabilir; kişiliklere şekil vermiştir, özellikle ulusal düzeyde. Dahası anlatıyı kontrol edenlere günümüzdeki hareketleri, olayları ve kişileri meşrulaştırma ya da itibarsızlaştırma gücünü verir. Yalnızca şimdinin ihtiyaçlarına hizmet etmesi için tarihi sıralamak ve savaşa göndermek suistimal ve istismardır. Tarih hiçbir zaman kültür savaşlarının kalbinde bir silah olmamalıdır. Üzücü bir şekilde, yeniden, açık

bir ideolojik gündemlerini kasten dayatmak isteyenler tarafından beceriksizce kullanılmaktadır. Tarih kimlik siyaseti ve kendini cezalandırmanın hizmetçisi haline geliyor. Bu yalnızca geçmişin kötü ve tek yönlü anlaşıldığının tanıtımını yapar ve alanın yararlılığını azaltmaya devam eder. Tarih bir dört yol ağzında durur; zamanın akımlarını takip etmeyi reddetmelidir.

Francesca Morphakis

Leeds Üniversitesi Tarih Doktora Adayı

“‘Neden’ ve ‘Nasıl’ı irdeleyen tarihçileri tercih ederim.”

Derinlemesine araştırılmış ve iyi tartışılmış geçmişin herhangi bir yönünü ele alan her çalışma, benim için, tarih sayılır. “Neden” ve “nasıl”ı irdeleyen tarihçileri tercih ederim ancak, faaliyet alanımızın mümkün olduğunca geniş ve genel olması gerektiğini düşünüyorum. Kadın tarihinin ayrı —birçok üniversitede Kadın Çalışmaları programlarına bırakılmış— bir alan olduğunu ve beyaz olmayan insanların yalnızca imparatorluk tarihi bağlamında varlığının kabul edildiği zamanı hatırlayacak kadar yaşıyım. O zamanlar — 1980’lerin sonlarından bahsediyorum— İngilizce, antropoloji ve hatta bilim tarihi bölümleri ‘diğerleri’nin tarihine açıklık getirmede daha maceracıydı ancak çalışmaları, ‘gerçek’ tarihçiler tarafından bize çokça söylendiği üzere uygun tarih değildi: “Allah aşkına, romanları kanıt olarak kullanıyorlar!” “Hiçbiri bir arşivin yakınında bulunmuş mu?”

Eğer bugün tarih departmanlarında bir şeyler daha iyiye, bunun sebebi disiplin sınırlarının tekrar çizilmiş olmasıdır. Yine de hâlâ sınırlarımız var, bunların hepsi kurumlarımız ve fon yetkililerimiz tarafından dayatılmış değil. Kaç tarih departmanı mükemmel bir aday sadece kaynaklarının edebi olmasından dolayı dışlar? Benimki de dahil olmak üzere çok sayıda olduğunu söyleyebilirim. Alanın pek çok eski saplantısı ortadan kaybolmuş olabilir ancak birçok antika çitler hâlâ iyi nişan almış bir çizme bekliyor.

Siyasi, ekonomik ve sosyal tarih tartışmasız gereklidir, Avrupa ve Amerikan tarihi de öyle. Ancak onlar bir disiplin olarak tarihin alfası ve omegası değildir. Avrupa’da, Amerika’da ya da başka bir yerde fikirler tarihine, sanat tarihine, tıp tarihine, felsefe tarihine, eğlence tarihine, teknoloji tarihine hala yeterince dikkat etmiyoruz. Ne de tarihe biyografik yaklaşımlar konusunda da bilhassa rahat hissetmiyoruz. Atavistik denklem arşivimizi, sararan kâğıt topları koleksiyonuyla birlikte atmadığımız sürece bu zenginleştirme potansiyeline sahip temalardan hiçbiri ele alınamaz. Bu idolü yerinden çıkarmak kolay olmayacak ancak gelecek nesil tarihçilerinin, benimkinin toplayabildiğinden daha fazla inançla onu yavaş yavaş yok edeceklerini umuyorum.

Chandak Sengupta

Tarih Profesörü, Birkbeck Koleji

“Tarih temelde bir problem çözme disiplini.”

E. H. Carr'ın soruyu ilk sormasının üzerinden neredeyse 60 yıl geçmiş olmasına rağmen üniversite öğrencileri Carr'ın cevaplarında açıklanacak ayrıntılar bulmaya devam ediyor. Gerçekten de Carr'ın 1961 yılında çıkan kitabı *What is History? [Tarih Nedir?]* asıl tarih çalışmalarından daha uzun bir raf ömrünün keyfini çıkardı.

Fakat öğretmenler ve öğrenciler için *Tarih Nedir?*'in kaynak göstermek için ilk tercih olması ilginç bir gerçektir. Ne de olsa Carr'ın argümanının ve katkıda bulunduğu tartışmaların çoğu, şimdi soruyu cevaplamaya çalıştığımızda bize ilginç bir şekilde eski gelmektedir. Aradan geçen 60 yıl ufak bir örneklem olarak postmodernizmi, cinsiyet tarihinin yükselişini ve ‘bellek patlaması’ni kapsıyor. Günümüz öğrencileri tamamıyla farklı bir entelektüel evrende yaşıyor.

Carr'ın fikirleri açıkça mevcut tüm varsayımlardan uzak objektif bir tarihçi olma fikrine bağlı olan, onu hakir görenlerden ziyade bizim modern hassasiyetlerimize hitap etmektedir. Buna karşın Carr tarihi temel olarak bir problem çözme disiplini olarak görmektedir. Tarihçilerin kendilerini yaşadıkları dünyanın dışında durabilecekleri yarılsamasından çıkarmaları gerektiğini savunmakla kalmamıştır. Tarihçiler aslında geçmişini çalışmanın günümüz ihtiyaçlarına yönelik olabileceği gerçeğini benimsemelidirler.

Bugün böyle bir argümanın çekiciliğini hemen görebilirsiniz. Beşerî bilimlerin kendi değerlerini kanıtlamak için çok büyük bir baskı altında olduğu bir akademik dünyada ‘geçmiş uğruna geçmiş’ çalışmak artık yeterli değil. Ancak bunun tüm hikâye olduğunu düşünmüyorum. Bilakis, Carr'a duyulan dayanıklı düşkünlüğün geçmiş ve şimdi arasındaki ilişkiyi nasıl gördüğümüzde çok daha temel bir şeyi yansıtmakta olduğunu hissediyorum. Mesela, biz kesinlikte bir yandan ‘tarih’ ve diğer yandan ‘bellek’ ya da ‘miras’ arasında katı bir ikilik talep etmeye bir önceki nesile göre daha az meyilliyiz. Dahası, biz tarihin kime ait olduğuna inanma konusunda daha demokratiğiz: geçmişin kimleri içerir ve şimdi kimler faydalanabilir.

Her tarihçi geçmiş ile şimdi arasındaki ilişkiyi farklı yorumlayacaktır. Fakat Carr'ın büyük başarısı bu gerginliği disiplinin en büyük aracı olarak tanımlamış olmasıdır.

Marcus Colla

Christ Church, Oxford'da Avrupa Tarihi Bölümü Öğretim Görevlisi

“Tarihler bize ‘buraya’ nasıl geldiğimizi anlatmak için yararlıdır.”

Bu soruya cevap vermeye çalışmanın bir yolu da kendimize tarihin kim ve ne için olduğunu sormaktır. Ortak bir başlangıç noktası tarihlerin bize ‘buraya’ nasıl geldiğimizi anlatmakta yararlı olması olabilir. Bu tarihler köken hikâyeleri, nispeten doğrusal ve belki de teleolojik hesaplar —örneğin toplumlarımızı ve siyasi sistemlerimizi nasıl şu anda sahip olduğumuz

şekilde düzenlemeye başladık— ya da uydurma deyişin de söylediği gibi, tekrarlanma rezaletinin yaşanmasının önlenmesi için bir takım öğretici ders şeklini alabilir.

Böyle bir tarih anlayışı kendi içinde —ille de karşıt olmasa da— daha heyecan ve endişe verici bir olasılığı gizler. Tıpkı dünyamızın içinde var olduğu sayısız karmaşık yolu daha iyi anlamak için geçmişe bakabileceğimiz gibi, tarihçiler de kendilerine fark edilmemiş dünyaları ve var olabilecek diğer şimdileri aydınlatmayı görev edinebilirler. Böyle tarihler zannedilenin aksine ya etrafımızdaki dünyanın tesadüflerinin altını çizerek ya da bakış açısına bağlı olarak, diğer yolları engellemekten sorumlu payidar güç yapılarının altını çizerek kendi zamanımızı daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Bu tarz tarihler baskın tarihi hesaplar içinde kaybolmuş anlatılara ve bakış açlarına ilgi göstermeyi —ve çoğunlukla toparlanmayı ve yeniden inşa etmeyi— gerektirir. Benim kendi çalışmalarım 20. yüzyılın başlarındaki başarısız devrimlere ve başarısız olmuş siyasi vizyonlara odaklanmaktadır. Daha genel olarak, geçmişte yaşamış insanların karmaşıklığının ve çoğulluğunun ortaya çıkarılmasını tarihin temel görevlerinden biri olarak değerlendirebiliriz. Bu tarihler insanların kendi fikir ve deneyimlerinin farklı şekillerde kaydedilmesinin de dahil edilmesiyle çevrelerindeki dünya hakkında ne kadar farklı düşündüğünü ve ilgili olduğunu gösterebilir. Bu alanın çoğu eskiden ‘tarih’ için marjinaldi; Mahatma Gandhi 1909’da geleneksel tarihi bir savaş kaydı olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Bastırılanları ve unutulmaları —örneğin bastırılmış radikal muhalif gelenekler ya da yenilmiş olan sömürgecilik karşıtı direniş hareketleri— geri kazanmada tarih bunun yerine daha çok özgürleştirici sonuçlara hizmet edebilir ve kendi zamanımız için yaratıcı ve kritik olasılıklara yer açabilir.

Faridah Zaman

Tarih Doçenti, Oxford Üniversitesi

Kayda Deđer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan sosyalbilimler.org, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da [@sosbilorg](https://www.facebook.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org’da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.